

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – ФАКУЛТЕТА ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

ИЗВЕШТАЈ

о оцени докторске дисертације „КВАЛИТЕТ ЖИВОТА РОДИТЕЉА ДЕЦЕ СА НЕУРОРАЗВОЈНИМ ПОРЕМЕЋАЈИМА И ДЕЦЕ ТИПИЧНОГ РАЗВОЈА ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА” кандидаткиње Ружице Здравковић Парезановић

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

Ружица Здравковић Парезановић, рођена 09. 12. 1991. године у Алексинцу, завршила је основне академске студије на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, студијски програм Специјална едукација и рехабилитација особа са тешкоћама у менталном развоју у јуну 2014. године, са просечном оценом 9,20 и стекла звање дипломирани дефектолог. Мастер студије је завршила на истом факултету у септембру 2016. године, са просечном оценом 9,67, одбравивши мастер рад „Синдром професионалног сагоревања код дефектолога запослених у здравственим и образовним установама“. Школске 2016/17. године уписала је докторске академске студије на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, на студијском програму Специјална едукација и рехабилитација. Положила је све испите предвиђене планом и програмом докторских академских студија, са просечном оценом 9,50.

Од 2015. до 2018. године радила је у Заводу за психофизиолошке поремећаје и говорну патологију „Проф. др Цветко Брајовић“ као здравствени сарадник-олигофренолог. Од 2018. до 2021. радила је у Удружењу за помоћ особама са сметњама у развоју „Логопедилиште“. Током 2021. године оснива Удружење за помоћ особама са тешкоћама у развоју и њиховим породицама „Развијалица“ и у њему ради као мастер дефектолог-олигофренолог.

Библиографију Ружице Здравковић Парезановић чине следеће библиографске јединице: један рад објављен у међународном часопису (категирија М23), један рад објављен у националном часопису категорије М52, један рад у националном часопису категорије М53 и четири рада саопштена на међународним скуповима (објављених in extenso).

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ДИСЕРТАЦИЈИ

Докторска дисертација под насловом „Квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста” обима је 312 страна. Поред основног текста, дисертација садржи насловну страну на српском и енглеском језику, страницу са подацима о ментору и члановима Комисије, сажетак и кључне речи на српском и енглеском језику, изјаву захвалности, садржај, биографију кандидаткиње, укључујући и изјаве о ауторству, истоветности штампане и електронске верзије и коришћењу.

Основни текст докторске дисертације обухвата пет целина: Увод, Теоријске основе проблема истраживања, Истраживачки део, Закључна разматрања са ограничењима истраживања и препорученим импликацијама и Литературу. Теоријски део структуриран је кроз 11 поглавља: Основне дефиницијске одреднице концепта квалитета живота (стр. 3–7), Квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима (стр. 7–11), Квалитет живота родитеља деце са интелектуалном

ометеношћу (стр. 11–17), Квалитет живота родитеља деце са поремећајем из спектра аутизма (стр. 17–21), Квалитет живота родитеља деце са ADHD (стр. 21–23), Родитељски стрес (стр. 23–26), Стрес код родитеља деце са неуроразвојним поремећајима (стр. 26–30), Родитељско сагоревање (стр. 30–33), Родитељско сагоревање код родитеља деце са неуроразвојним поремећајима (стр. 33–36), Породична подршка, породичне снаге и породичне активности (стр. 36–38) и Свакодневни проблеми родитељства (стр. 38–41).

Истраживачки део обухвата следећа поглавља: Теоријски и практични значај истраживања (стр. 41), Дефиниција основних појмова, предмет и циљ истраживања (стр. 41–46), Хипотезе истраживања (стр. 46–47), Методолошка решења (стр. 47–62), Резултати (стр. 62–243) и Дискусија (стр. 243–261). Закључна разматрања са ограничењима истраживања и препорученим импликацијама (стр. 263–268), као и Литература (стр. 268–287) представљају посебна поглавља.

Дисертација садржи укупно 249 табела, од којих су 23 у саставу Методолошких решења, док је највећи број табела у Резултатима истраживања (укупно 226). У дисертацији су приказане и три слике.

Литературу чини укупно 283 библиографских јединица, од којих је 269 (95%) објављено у међународним, а 14 (5%) у домаћим публикацијама. Од укупног броја библиографских јединица ($N = 283$), 103 (36,4%) је објављено у претходних пет година, укључујући текућу (односно у периоду од 2022. до 2026. године), 105 (37,1%) у претходних шест до 10 година (односно у периоду од 2017. до 2021. године) и 75 (26,5%) пре више од 10 година (старије од 2017. године). Комисија констатује да је дисертација уредно структурирана, јасно организована и систематично изложена. Структура поглавља, као и обим и ажурност литературе усклађени су са стандардима прописаним за израду докторске дисертације.

ПРЕДМЕТ И ЦИЉЕВИ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Полазећи од све већег броја деце са неуроразвојним поремећајима, али и чињенице да савремени приступи у области раног развоја, едукације и рехабилитације све више наглашавају улогу породице као кључног контекста развоја детета, истраживање је усмерено на сагледавање квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима у односу на родитеље деце типичне популације предшколског узраста, што што уједно представља и предмет дисертације.

Иако је у научној литератури присутан значајан број истраживања која се баве карактеристикама и потребама деце са неуроразвојним поремећајима, мање пажње посвећено је родитељима и породици, посебно у контексту фактора који могу деловати протективно на квалитет живота и ублажавање негативних последица дуготрајног родитељског стреса и сагоревања.

Имајући у виду да родитељство детета са неуроразвојним поремећајем често подразумева повећане захтеве, континуирану бригу, честу изложеност стресорима и потребу за додатним ресурсима и подршком, истраживање настоји да пружи свеобухватнији увид у сложен однос између квалитета живота родитеља, родитељског стреса, родитељског сагоревања, свакодневних проблема родитељства, породичних снага, активности и доступне подршке. Посебан значај истраживања огледа се у покушају да се, поред ризичних фактора, сагледају и породични потенцијали и ресурси који могу имати заштитну и медијаторну улогу у очувању квалитета живота родитеља.

С обзиром на то да су досадашња истраживања у овој области често усмерена на појединачне аспекте функционисања породице или специфичне дијагностичке категорије, као и да су налази о утицају социодемографских и клиничких фактора неретко неуједначени и недовољно конзистентни, реализовано истраживање настоји да

превазиђе наведена ограничења применом свеобухватног методолошког приступа и укључивањем већег броја варијабли релевантних за разумевање квалитета живота родитеља. Додатно, укључивање родитеља деце типичног развоја као контролне групе омогућава директније сагледавање специфичности родитељског искуства у контексту неуроразвојних поремећаја и доприноси упоредивости добијених резултата.

Оправданост и значај реализованог истраживања огледају се у потреби за свеобухватнијим разумевањем фактора који утичу на квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима, посебно у периоду раног и предшколског узраста детета, који представља један од најзахтевнијих периода за функционисање породице. У условима недовољно развијене системске и институционалне подршке породицама у Србији, резултати истраживања могу допринети бољем препознавању потреба родитеља, разумевању механизма који доводе до повишеног стреса и сагоревања, као и идентификовању фактора који могу унапредити њихов квалитет живота.

Из овако дефинисаног предмета проистекло је шест циљева истраживања.

Примарни циљ истраживања био је усмерен на утврђивање квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста. Квалитет живота родитеља сагледан је кроз: породичну интеракцију, родитељство, емоционално благостање, физичко/материјално благостање, подршку везану за инвалидитет детета, физичко здравље родитеља, психолошко здравље, социјалне односе и животну средину, као и физичко, емоционално, социјално и когнитивно функционисање родитеља, комуникацију, забринутост, али и дневне активности и породичне односе, тј. функционисање породице, као и домен личног здравља и функционисања, породични, социоекономски, психолошки, духовни домен и домен нематеријалних ресурса породице.

Други циљ истраживања односио се на утврђивање односа квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста са степеном родитељског стреса и родитељског сагоревања.

Трећи циљ је био усмерен на однос квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста са расположивим породичним снагама, активностима, подршком и свакодневним проблемима родитељства.

Четврти циљ се тицао утврђивања односа квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста са специфичним социодемографским (подаци везани за родитеље и подаци везани за децу) и медицинским варијаблама.

Пети циљ се односио на упоређивање квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и квалитета живота родитеља деце типичног развоја предшколског узраста.

Шести циљ истраживања био је усмерен на упоређивање квалитета живота родитеља деце са умереном и тешком интелектуалном ометеношћу у односу на квалитет живота родитеља деце са лаком интелектуалном ометеношћу.

На основу увида у представљени концептуални оквир, предмет и циљеве истраживања, Комисија констатује да су ови сегменти дисертације јасно, прецизно и логички утемељено формулисани. Дисертација се одликује свеобухватним и интегративним приступом у проучавању квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима, сагледавајући истовремено негативне аспекте родитељског функционисања, попут стреса и сагоревања, али и протективне факторе, као што су породичне снаге, активности и подршка. Постављени циљеви логично произлазе из предмета истраживања и усклађени су са савременим научним токовима који наглашавају значај породично усмереног приступа и системске подршке

породицама деце са неуроразвојним поремећајима.

ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ОД КОЈИХ СЕ ПОЛАЗИЛО У ИСТРАЖИВАЊУ

Хипотезе, вођене налазима претходних студија, одговарају циљевима истраживања на следећи начин: хипотеза Х1 одговара првом циљу, Х2 се односи на други, на трећи циљ се односе хипотезе Х3–Х6, хипотезе Х7–Х8 одговарају четвртом циљу, Х9 одговара петом циљу, док Х10 шестом.

Х1. Претпоставља се да ће се код родитеља деце са неуроразвојним поремећајима испољити нижи квалитет живота у погледу свих испитиваних домена у односу на квалитет живота родитеља деце типичне популације.

Х2. Претпоставља се да ће се испољити негативна повезаност родитељског стреса и родитељског сагоревања са свим доменима квалитета живота код свих испитаних група родитеља.

Х3. Претпоставља се да ће се испољити позитивна повезаност породичне подршке и следећих домена квалитета живота: подршка везана за инвалидитет детета, социјални односи, животна средина, социјално функционисање, функционисање породице.

Х4. Претпоставља се да ће се испољити позитивна повезаност породичних снага и квалитета живота родитеља у следећим доменима: материјално благостање, подршка везана за инвалидитет детета, животна средина, социјално функционисање родитеља, функционисање породице и домен нематеријалних ресурса породице.

Х5. Претпоставља се да ће се испољити позитивна повезаност породичних активности и квалитета живота родитеља у следећим доменима: породична интеракција, родитељство, емоционално благостање, психолошко здравље родитеља, емоционално, социјално и когнитивно функционисање родитеља, комуникација, забринутост, функционисање породице и социоекономски домен.

Х6. Претпоставља се да ће се испољити негативна повезаност свакодневних проблема родитељства и квалитета живота родитеља у следећим доменима: породична интеракција, родитељство, психолошко здравље родитеља, физичко и емоционално функционисање родитеља и функционисање породице.

Х7. Претпоставља се да ће мајке, разведени родитељи и родитељи нижег образовног статуса испољити нижи ниво квалитета живота на свим процењиваним доменима.

Х8. Претпоставља се да се родитељи неће разликовати у погледу квалитета живота у односу на пол и узраст детета.

Х9. Претпоставља се да ће родитељи деце са поремећајем из спектра аутизма испољити нижи квалитет живота у односу на друге испитане групе родитеља.

Х10. Претпоставља се да ће родитељи деце са умереном и тешком интелектуалном ометеношћу испољити нижи квалитет живота у односу на родитеље деце са лаком интелектуалном ометеношћу.

Комисија констатује да су хипотезе формулисане прецизно, усклађене са постављеним циљевима и концептуалним оквиром истраживања, те да у потпуности одражавају интегративни приступ који је кандидаткиња применила у изучавању квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и родитеља деце типичне популације.

КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Уводни део докторске дисертације указује на значај улоге родитеља у раном развоју, едукацији, и рехабилитацији деце са неуроразвојним поремећајима, наглашавајући повезаност родитељског функционисања, стреса и квалитета живота са

развојним исходима детета и добробити породице. У овом делу дефинисани су неуроразвојни поремећаји и приказане су њихове основне карактеристике, са посебним освртом на поремећај интелектуалног развоја, поремећај из спектра аутизма и ADHD, као и на специфичне изазове са којима се суочавају родитељи деце предшколског узраста. Такође, у овом одељку, истиче се недовољна истраженост квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима, нарочито у периоду раног детињства, те се наглашава намера истраживања да испита негативне, протективне и медијаторне факторе повезане са квалитетом живота родитеља ове популације.

Теоријски део рада бави се појмовним одређењем и мултидимензионалношћу квалитета живота, који обухвата физичко, психолошко, социјално и породично функционисање. Посебно се разликују општи, здравствено повезан и породични квалитет живота, при чему се указује на то да на квалитет живота утичу бројни индивидуални, породични и социоекономски фактори. Истраживања доследно показују да родитељи деце са неуроразвојним поремећајима, посебно деце са поремећајем из спектра аутизма и интелектуалном ометеношћу, имају нижи квалитет живота у доменима психичког здравља, социјалних односа и финансијског благостања. Кључни ризико фактори су повишен родитељски стрес, захтеви свакодневне бриге о детету, тежина клиничке слике и недостатак социјалне и институционалне подршке. Са друге стране, социјална подршка, стабилни породични односи, доступне услуге и позитивна перцепција родитељске улоге представљају важне протективне факторе. У оквиру тога, родитељски стрес и родитељско сагоревање се издвајају као кључни посреднички процеси који значајно утичу на смањење квалитета живота, али и на укупно породично функционисање.

У одељку **Теоријски и практични значај истраживања** истиче се да се теоријски значај огледа у доприносу разумевању квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима, уз нагласак на породичне ресурсе и протективне факторе који су у досадашњој литератури недовољно истражени. Практични значај се огледа у могућности да резултати допринесу бољој раној идентификацији родитеља у ризику, као и у креирању циљаних облика подршке и интервенција које унапређују квалитет живота породица.

Након теоријског оквира следи посебан сегмент **Дефиниција основних појмова, предмет и циљ истраживања**. У овом делу рада дефинисани су основни појмови релевантни за истраживање, са посебним акцентом на концепт квалитета живота, родитељски стрес, родитељско сагоревање и неуроразвојне поремећаје, као и њихове кључне карактеристике и међусобне односе. Након тога, јасно су одређени предмет и циљеви истраживања који су усмерени на испитивање квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима у односу на родитеље деце типичног развоја, као и на анализу повезаности овог конструкта са стресом, сагоревањем, породичним ресурсима и социодемографским факторима. Хипотезе коректно одражавају доминантне ставове у актуелној литератури и адекватно су операционализоване. На тај начин овај сегмент поставља теоријски и методолошки оквир истраживања и обезбеђује основу за његову емпиријску реализацију.

У поглављу **Методолошка решења** описани су узорак, инструменти, варијабле, поступак прикупљања података, као и статистичка обрада података. Истраживање је реализовано на узорку од 358 родитеља деце предшколског узраста (305 мајки и 53 оца), како типичног развоја ($n = 218$), тако и деце са различитим неуроразвојним поремећајима ($n = 140$). У овом истраживању независне варијабле обухватале су: социодемографске варијабле родитеља, социодемографске варијабле које се односе на децу, медицинске варијабле, ниво родитељског стреса, ниво потребе породице за подршком, ниво активности породице, ниво породичних ресурса, ниво свакодневних проблема

родитељства и родитељско сагоревање. Зависне варијабле биле су: квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и родитеља деце типичне популације. Подаци су прикупљени у више предшколских установа током 2024. године. За процену породичног и индивидуалног квалитета живота, родитељског функционисања, стреса, сагоревања и социјалне подршке коришћен је сет инструмената: 1) Скала квалитета живота породице (*FQOL*; Beach Center on Disability, 2005), која процењује породично функционисање кроз пет домена: породична интеракција, родитељство, емоционално и физичко/материјално благостање, као и подршку у вези са инвалидитетом детета; 2) Скала Светске здравствене организације за процену квалитета живота (*WHOQOL-BREF*; WHOQOL Group, 1998), која обухвата физичко, психолошко здравље, социјалне односе и животну средину; 3) Педијатријски инвентар квалитета живота – модул утицаја на породицу (*PedsQL Family Impact Module*; Scarpelli et al., 2008), који обухвата физичко, емоционално, социјално и когнитивно функционисање, комуникацију, забринутост, дневне активности и породичне односе; 4) Индекс квалитета живота (*Quality of Life Index-QLI – Generic Version-III*; Ferrans & Powers, 1985) који интегрише задовољство и значај различитих животних аспеката у оквиру четири домена: лично здравље и функционисање, социоекономски, психолошко-духовни и породични ресурси; 5) Скала породичне подршке (*Family Support Scale-FSS*; Dunst et al., 1984) за мерење социјалне подршке коју има породица; 6) Скала породичних снага (*Family Resource Scale-FRS*; Dunst et al., 1988); 7) Скала породичних активности (*Family Activity Scale-FAS*, Smith, 1985); 8) Свакодневни проблеми родитељства (*Parenting Daily Hassles Scale-PDHS*; Crnic & Greenberg, 1990; Crnic & Booth, 1991); 9) Процена родитељског сагоревања (*Parental Burnout Assessment-PBA*; Roskam et al., 2018); 10) Индекс стреса родитеља (*Parenting Stress Index (PSI) – Short Form*; Abidin, 1995). Поред ових 10 инструмената, коришћен је и социодемографски упитник конструисан за потребе истраживања, којим су прикупљени подаци о родитељима и деци (пол, узраст, образовање, брачни статус, запосленост, као и медицински и дијагностички подаци деце).

Резултати истраживања изложени су прегледно и логички структурирано, пратећи постављене истраживачке хипотезе, уз доследно поштовање стандарда научног извештавања, што обухвата јасно навођење релевантних статистичких показатеља и нивоа значајности, као и употребу табела и графичких прилога који доприносе разумљивости и транспарентности налаза. Статистичке технике су пажљиво и промишљено одабране у складу са постављеним истраживачким хипотезама и природом истраживачких питања. У целини, начин избора, примене и извештавања статистичких поступака обезбеђује чврсту основу за извођење научно утемељених и интерно конзистентних закључака.

Дискусија резултата је организована по хипотезама, при чему је за сваку хипотезу дат преглед добијених емпиријских налаза, њихово тумачење кроз домене квалитета живота и повезаних варијабли, као и поређење са релевантним истраживањима из домаће и међународне литературе. У оквиру сваког сегмента посебно су издвојене разлике између родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и родитеља деце типичног развоја, уз наглашавање најзначајнијих домена и предиктора квалитета живота. На крају сваке целине дат је синтетички закључак о потврђености хипотезе и импликацијама добијених резултата. Дискусија, у целини, сугерише адекватно познавање литературе, аналитичност и добру способност синтезе.

Одељак **Закључна разматрања са ограничењима истраживања и препорученим импликацијама** представља интегративни завршни сегмент рада, у ком кандидаткиња не само да резимира налазе, већ их преводи у практичне и системске импликације. На крају, кандидаткиња наводи ограничења истраживања, те предлаже правце будућих истраживања.

ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидаткиња је представила резултате у складу са постављеним циљевима и задацима истраживања на јасан, систематичан и прегледан начин, уз адекватна текстуална објашњења садржаја табеларних и графичких приказа. Добијене резултате је на одговарајући начин упоредила са великим бројем налаза других аутора, како домаћих, тако и страних, и дала темељну дискусију добијених резултата у склопу тренутних научних сазнања у области социјалне когниције особа са интелектуалном ометеношћу. У односу на постављене циљеве издвојени су следећи резултати:

1) квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима у Србији значајно нижи у односу на квалитет живота родитеља деце типичне популације у свим доменима и на свим мерним скалама;

2) укупно посматрано, квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима је релативно уједначен без обзира на клиничку слику детета, а варијације које постоје најчешће се повезују са специфичним функционалним тешкоћама детета;

3) не постоје значајне разлике у квалитету живота родитеља деце са интелектуалном ометеношћу и родитеља деце са поремећајем из спектра аутизма;

4) укупни квалитет живота родитеља није значајно различит у зависности од степена интелектуалне ометености детета, међутим, разлике постоје у појединим специфичним доменима квалитета живота (родитељи деце са тежим облицима интелектуалне ометености имају нижи квалитет живота у доменима општег здравственог стања, физичког и социјалног функционисања, дневних активности, психолошког и духовног благостања, као и у задовољству нематеријалним ресурсима породице, у односу на родитеље деце са лако интелектуалном ометеношћу);

5) на квалитет живота родитеља деце типичне популације и деце са неуроразвојним поремећајима значајно негативно утичу родитељски стрес и родитељско сагоревање;

6) на квалитет живота родитеља, посебно родитеља деце са неуроразвојним поремећајима негативно утиче и учесталост свакодневних проблема родитељства;

7) најзначајнији негативан утицај на квалитет живота имају присуство других болести код детета, употреба лекова и присуство детета са неуроразвојним поремећајима у породици;

8) породичне снаге, породична подршка и активности позитивно утичу на квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и родитеља деце типичне популације;

9) код родитеља деце типичног развоја социодемографске карактеристике (пол, брачни и образовни статус) доследније се повезују са варијацијама у квалитету живота, док су код родитеља деце са неуроразвојним поремећајима ови ефекти слабији, селективни или ограничени на поједине домене;

10) код мајки деце са неуроразвојним поремећајима уочава се нижи квалитет живота у домену психолошког здравља и емоционалног функционисања, уз истовремено вишу перцепцију релевантности личног здравља, док очеви остварују више резултате у домену социјалног функционисања;

11) квалитет живота родитеља деце типичне популације и деце са неуроразвојним поремећајима не разликује се у зависности од пола детета;

12) када је у питању узраст детета, код родитеља деце типичне популације нису уочене значајне разлике, на супрот томе, код родитеља деце са неуроразвојним поремећајима утврђена је значајна повезаност узраста детета и више домена квалитета живота, при чему се са порастом узраста детета уочава пад квалитета живота у областима

општег здравља, социјалних односа, родитељског функционисања и забринутости, док се истовремено повећава значај и релевантност породичне подршке и нематеријалних ресурса.

На основу представљених резултата, Комисија оцењује да су налази емпиријског истраживања јасно, систематично и методолошки коректно изложени, уз доследну везу са постављеним циљевима и из њих проистеклим хипотезама. Примењене статистичке технике омогућиле су поуздано и валидно тестирање хипотеза, при чему су главни налази систематично сумирани непосредно након разматрања сваке појединачне хипотезе. Укупно посматрано, изнете анализе и интерпретације добијених налаза одликују се научном утемељеношћу и методолошком примереношћу.

Допринос овог истраживања огледа се у свеобухватнијем разумевању квалитета живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима, уз истовремено преусмеравање истраживачког фокуса са детета на родитеља/старатеља као кључног актера у раном развоју и процесу едукације и рехабилитације. Резултати показују да квалитет живота родитеља није преваходно одређен дијагностичком категоријом или клиничком сликом детета, већ да се разлике јављају у специфичним доменима функционисања, посебно у односу на узраст и функционалне карактеристике детета, као и на степен интелектуалних тешкоћа. Истраживање додатно указује на кључну улогу породичних, социјалних и институционалних фактора, пре свега доступности подршке, нивоа стреса и свакодневних оптерећења родитеља. На тај начин, добијени налази пружају емпиријску основу за развој системске, континуиране и мултидисциплинарне подршке породицама, са циљем смањења родитељског стреса и унапређења квалитета живота. У целини, рад има значајне теоријске и практичне импликације за област специјалне едукације и рехабилитације, посебно у контексту креирања политика и интервенција усмерених на породицу детета са неуроразвојним поремећајем.

ОБЈАВЉЕНИ И САОПШТЕНИ РЕЗУЛТАТИ КОЈИ ЧИНЕ ДЕО ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Zdravković-Parezanović, R., Đurić-Zdravković, A. (2024). Stres kod roditelja dece s nekim neurorazvojnim poremećajima – narativni pregled. *Beogradska defektološka škola, 30(2)*, 23-39. M52
2. Đurić-Zdravković, A., Pavlović, D., Zdravković-Parezanović, R., Maksić, J., Pavlović, A. (2025). Suicidalnost kod osoba s poremećajem iz spektra autizma. U M. Nikolić i M. Vantić-Tanjić (Ur.), *Unapređenje kvalitete života djece i mladih* (str. 99-108). Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli. M33
3. Pavlović, A., Đurić Zdravković, A., Milovanović, M., Đorđević, J., Zdravković Parezanović, R., Pavlović, D. (2025). Primitive reflexes in developing and adult brain – from intellectual disability to dementia. *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, 153(11-12)*, 619-624. <https://doi.org/10.2298/SARH250906089P> M23
4. Đurić Zdravković, A., Zdravković-Parezanović, R., Pavlović, A. (2026, u štampi). Predlog instrumentarijuma za procenu sposobnosti u ranom detinjstvu. U M. Nikolić i M. Vantić-Tanjić (Ur.), *Unapređenje kvalitete života djece i mladih* (str. 00-00). Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli. M33

ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕЊЕМ НАУЧНОГ ДОПРИНОСА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу анализе докторске дисертације „Квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста”, кандидаткиње Ружице Здравковић Парезановић, Комисија констатује да је дисертација урађена према одобреној пријави, да су сви постављени задаци у потпуности реализовани и да су полазне хипотезе на адекватан начин тестиране, да је анализа резултата систематична и методолошки доследна, као и да рад испуњава све нужне формалне захтеве, чиме су се стекли услови за њену јавну одбрану. Оригиналност докторске дисертације огледа се у избору предмета истраживања, методолошком приступу проучавању квалитета живота родитеља деце предшколског узраста, као и у детаљној анализи и интерпретацији добијених резултата. О оригиналности докторске дисертације додатно говори резултат примене специјализованог софтвера (*iThenticate*) који утврђује минимално подударње текста у обиму од тек 2%.

Комисија оцењује да дисертација представља оригиналан и значајан научни допринос области специјалне едукације и рехабилитације, посебно у домену олигофренологије, односно области проучавања специфичности квалитета живота родитеља деце с неуроразвојним поремећајима, те да је кандидаткиња својим темељним и критичким приступом овој теми, показала пуну научно-истраживачку зрелост и самосталност.

На основу целокупне анализе, Комисија закључује да докторска дисертација „Квалитет живота родитеља деце са неуроразвојним поремећајима и деце типичног развоја предшколског узраста” представља оригинално и самостално дело кандидаткиње Ружице Здравковић Парезановић и да су се стекли услови за јавну одбрану докторске дисертације.

У Београду, 22. 05. 2026. године

Комисија

др Мирјана Ђорђевић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, председник

др Бојан Дучић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, члан

др Александра Павловић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, члан

др Мирјана Јапунца Милисављевић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, члан

др Андријана Бакоч, доцент, Универзитет у Источном Сарајеву – Медицински факултет Фоча, члан